

Kampen om magten

Middelalderen i Vestsjælland

Læsehæfte

Tre magtfulde venner

Valdemar den Store, Absalon og Esbern var tre vigtige mænd i middelalderen. De voksede op sammen og fulgte hinanden gennem livet som bedste venner. De byggede borge og kirker og erobrede nyt land. De skabte en stærk kongemagt med nedskrevne love og fastsatte skatter.

Denne periode i middelalderen kaldes for Valdemarstiden.

Valdemarstiden handler om magt: kongens magt, stormændenes magt og kirkens magt.

Perioden tog sit udgangspunkt her på Midt- og Vestsjælland. Vi kan i dag stadig se spor fra tiden i byerne eller i landskabet, der omgiver os.

Historierne i hæftet fortæller om den store kirkefest, indvielsen af Skt. Bendts Kirke i Ringsted i år 1170. Festen markerede de tre venners magtposition i Danmark. I hæftet kan du læse om, hvilke begivenheder der gik forud for kirkeindvielsen, og hvad der skete i årene efter. Fortællingerne er opdigtede. Men personerne og stederne og nogle af detaljerne i fortællingerne er historisk korrekte.

Foruden de tre venner vil du også møde andre i deres familie. En af dem er Valdemars søn Knud 6. Absalon og Esbern tilhører Hvideslægten. Valdemar den Store og Knud 6. tilhører kongeslægten.

Rigtig god fornøjelse!

Kirkeindvielsen 1170 Skt. Bendts Kirke, Ringsted

Kirken var oplyst af faklernes skær. Den var proppet af mennesker. Ved alteret var præsterne i gang med at messe. Ritualet for kirkens indvielse var på sit højeste. På forreste række stod de tre venner Valdemar den Store, Absalon og Esbern. Dette var højdepunktet, de havde arbejdet for så længe. Den skønneste af alle kirker i hele landet stod færdig. Den første af sin art i det danske kongerige. Foran højaltret stod skrinet med knoglerne af den salige Knud, kong Valdemar den Stores far. Knoglerne skulle sænkes ned i et hulrum i det store alter. Valdemars far skulle gøres til **helgen**. Ved siden af de tre venner stod den 6-årige Knud og virkede lidt nervøs ved situationen. Snart skulle han være midtpunkt for alles blikke. Om lidt var det hans tur til at træde frem og lade sig hylde som **medkonge** til sin far. Senere skulle der være fest. Her skulle de alle sidde og skåle og klappe hinanden på skuldrene og ønske tillykke med succesen.

Kong Valdemar den Store af kongeslægt

 Som Valdemar stod dér på første række i kirken, blev han opfyldt af en følelse af lettelse. Mange års kamp var slut. Endelig var målet nået. Han var nu konge af Guds nåde, og hans søn Knud skulle følge ham på tronen. Her midt i kirken nær ved højaltret skulle han selv og alle hans efterkommere begravnes. Valdemar fik en idé. Han ville få alt det, han havde opnået, skrevet ned og lagt i graven med sig, når han døde.

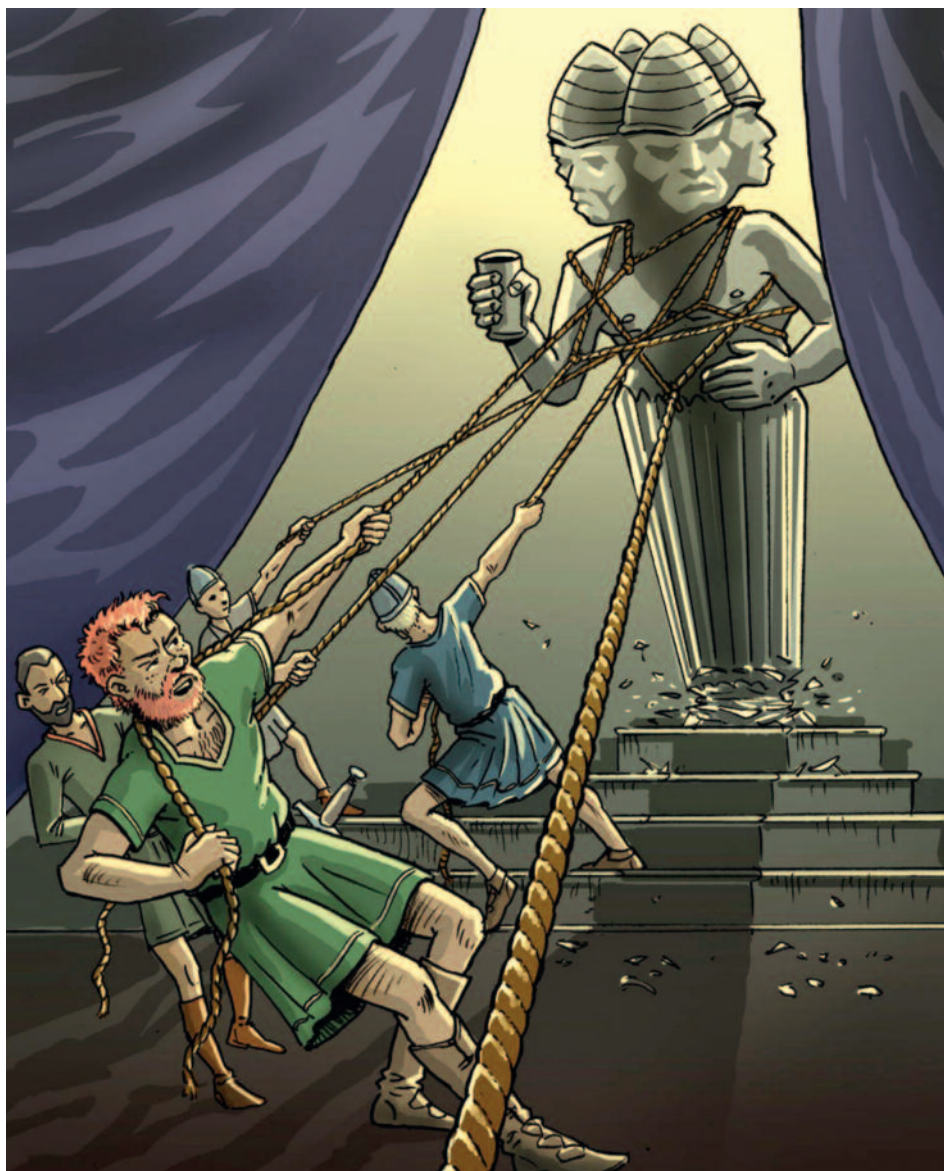
Så ville eftertiden og ikke mindst Gud vide, hvilken stor konge han havde været. Den idé måtte han vende med Absalon.

Biskop Absalon af Hvideslægt

 Absalon var en smule irriteret. Her stod han på forreste række og måtte nøjes med at se på. Han ville have været deroppe ved altret og have forestået messen. Absalon havde diskuteret med ærkebiskoppen om, hvordan messen skulle foregå. De var uenige, og Absalon havde i bare arrigskab erklæret, at så kunne de klare sig uden ham. Og sådan var det desværre også gået. Messen med indvielsen, skrinlæggelsen af knoglerne og **kroningen** af lille Knud foregik i øjeblikket for øjnene af ham, uden han var med. Ærkebiskoppen kunne vente sig. Snart ville Absalon være den største blandt kirkens mænd i Danmark. Absalons 10 år i Paris havde lært ham, hvordan spillet om magten foregik. Beviset på det var kong Valdemar den Stores erobring af tronen. Uden Absalons kendskab til magtspil og politik havde Valdemar og Esbern aldrig opnået de samme resultater. Takken for hans arbejde havde i første omgang været stillingen som biskop i Roskilde. Snart ville jobbet som ærkebiskop også blive hans. Indtil muligheden bød sig, ville han tage på kors-tog til Venden syd for Østersøen og gøre hedningene til kristne.

Esbern Snare af Hvideslægt

 Maven rumlede, og Esberns eneste tanke var, hvornår handlingen i kirken var slut. Han hadede gudstjenester. Nej, et godt måltid og et stort krus, det var sagen. Esbern undertrykte en gaben. Det var

blevet sent i nat, før der faldt ro på området. Han havde ansvaret for kongens sikkerhed. Han skulle sørge for, at kongens vagter var godt placeret på området. Af de tre venner havde Esbern altid været den bedste med et sværd i hånden. Han huskede tydeligt alle de gange, de som børn havde leget og trænet med deres træsværd. Hvordan han først fældede lillebror Absalon. Derefter den endnu yngre Valdemar. Som tiden den gik. De sidste 15 år var gået som et blink med øjet. De blodige begivenheder op til 1157, hvor Absalon og han selv hjalp Valdemar til magten. De efterfølgende år havde de bygget borge og sikret, at folk var trygge. Danskerne skulle ikke længere frygte det hedenske folk syd for Østersøen. Sidste år havde de erobret vendernes tempel i Arkona. Troen på Gud og den evige frelse lå Esbern meget på sinde. Han tænkte på, hvordan han kunne hylde Gud med et stort fantastisk **kirkebyggeri**. Måske skulle han tage en snak med bygmesteren. Måske han kunne komme på noget helt nyt og anderledes.

Sune Ebbesen af Hvideslægt

Sune kløede sig i skægget. Han var dybt begravet i sine egne tanker og fulgte overhovedet ikke med i, hvad der foregik i kirken. Bag sig kunne han mærke en masse uro. Han drejede hovedet og kiggede ned. På kirkegulvet sad tre af hans sønner og spillede terninger. Lidt flov kiggede Sune rundt for at se, om andre havde set det. Det var der åbenbart ikke nogen, der havde. Han sendte sin kone Cecilie et hårdt blik, men fik kun et suk tilbage. Hun stod med den mindste på armen. Sune og Absalon havde lagt planer for drengene Anders' og Peders uddannelse. De skulle begge til udlandet. Sune opgav at bekymre sig om drengene og gav sig i stedet til at spekulere over andre og større projekter. Såsom **kirkebyggeriet** ude i Bjernede. En kirke, rundt som et tårn, var under opførelse. Han tænkte på stenen, der skulle bære hans navn: "Sune søn af Ragnhild og Ebbe Skjalmsen".

Ingefred – søster til Absalon og Esbern

 Ingefred stod længst ude i siden. Hun kiggede i smug hen på Esbern, Absalon og Valdemar. Hun var meget stolt over det, hun havde udrettet inden festen. Fester havde hun altid været god til at planlægge. Jo større, jo bedre. Hun havde i måneder i forvejen arbejdet på at skaffe overnatning og mad til de mange hundrede gæster. Hun havde måttet trække på hele sit store netværk på Sjælland. Gud ske lov havde det i sidste øjeblik været muligt at finde folk nok til optoget. Det havde ikke været let. Ingefred havde med hård hånd måttet instruere en flok unge og uprøvede i, hvordan de skulle stå side om side med tændte fakler. Det havde været prikken over i'et, da optoget havde båret indivi-elseskorset rundt om kirken og op til altret. Et let nik med hovedet fortalte hende, at Valdemar var tilfreds. Nu kunne de feste, så meget de ville.

Knud 6. af kongeslæggt, søn af Kong Valdemar

 ”Puha, så er det overstået”, tænkte den lille dreng på første række i kirken. Han havde været rystende nervøs i flere dage. Han savnede sin mor rigtig meget. Han vidste godt, at det gjorde en stor konge ikke. Men han havde været væk fra hende i lang tid. Et bud var ankommet med besked om, at hun havde født en lille dreng. Tænk, han havde fået en lillebror. Så savnede han hende endnu mere. Hvis det ikke havde været for den dumme lillebror, havde hans mor kunnet stå her sammen med ham. Han kunne have listet sin hånd ind i hende dejlige, varme, bløde fingre. I morgen ville han få sin mor at se igen. Det havde far lovet.

Magtsymboler:

Kirkebyggeri

Helgenkåring

Kroning af medkonge

Begivenheder før kirkefesten

Haraldsted Skov, 1131 Knud Lavard af kongeslæggt

 Knud rider langsomt gennem skoven. Træernes grene hænger lavt, tynget af sneen. Det er en klar, kold dag. Han trækker den kolde luft helt ned i lungerne. Han ser tågen fra sin mund, da han ånder ud. Han kigger sig kort tilbage og ser, at Asser Rig og de andre er siddet af hestene. De er nervøse for mødet.

Knud er ikke nervøs. Han er fuld af selvtillid og gode fornemmelser. Han skal mødes med Magnus, kongens søn, herude mellem træerne. Asser Rig har sagt, at det er et usikkert sted at mødes. Men julegildet var jo sådan en succes. Det følte, som om Magnus endelig anerkendte Knud som formynder for Magnus' familie. Buddet, der var kommet med beskeden fra Magnus, var en sanger. Han havde sunget sådan nogle underlige sange. Knud var så opfyldt af tankerne om sin gravide kone. Derfor tænkte han ikke mere over de underlige sange.

Grenene skilles, og en lille lysning ligger foran ham. Der står Magnus allerede. Der bliver pludselig helt stille i skoven. Det er, som om skovens dyr holder vejret. Det løber koldt ned ad ryggen på Knud. Her er for stille. Alt for stille.

Tilbage i skoven er Asser Rig og de andre blevet urolige. De ridder i Knuds spor ind mellem træerne. Derinde ser de en stor blodpøl i den hvide sne. Knuds hest står urolig ved træet. Midt i blodet ligger Knud. Han er blevet **myrdet**. De synker i knæ omkring den døde krop. De beder en stille bøn. Herefter er det om at få transporteret liget til kirken i Ringsted.

Fra Haraldsted til Fjenneslev, 1149

Asser Rig af Hvideslægt

 Asser knæler ved altret. Han beder en bøn. Han slår korsets tegn. Han rejser sig og går ud af kirken. Solen står højt på himlen. Det er snart middagstid. Hver gang Asser rider forbi stedet her, går han ind i kirken og beder en bøn. Han husker tydeligt den kolde januardag, da hans bedste **ven** Knud Lavard blev **myrdet** her i skoven. Det er mange år siden nu. Kirken, der står som et mindesmærke, er først for nylig blevet færdig. På stedet, hvor Knud Lavard blev dræbt, sprang der en kilde. Der sker mirakler ved kilden. Hvert år kommer der hundredvis af pilgrimme. Asser har selv set, hvordan en lam mand kunne gå derfra. Hvordan en blind kone fik synet tilbage.

Unge Valdemar vil have, at hans afdøde far skal gøres til helgen. Han har sågar gravet knoglerne op af graven og lagt dem ned i et skrin. Asser smiler ved tanken om den unge Valdemar. En stor mand er han blevet. Hvis han har sat sig noget for, kan man godt regne med, at det bliver til noget. Nu er det nok sidste gang, Asser rider denne vej. Han kan mærke, at han er blevet gammel. Inden længe står stenkirken på øen Sor færdig. Det skal være Hvideslægtens **mindesmærke**. Asser beslutter sig i det øjeblik for, at han vil leve sin sidste tid inden for klostrets trygge rammer. Han sidder op og rider ned ad vejen i retning mod Fjenneslev.

På vej mod Hærvigen, 1157

Esbern Snare af Hvideslægt

 Stemmerne giver fortsat genlyd i Esberns hoved. Det er godt nok flere dage siden, han var vidne til det værste bagholdsangreb nogensinde. Esbern rider forrest. Efter ham kommer Valdemar og Sune. De rider mod vest. De skal nå til Hærvigen, inden det bliver lyst. Esbern husker, hvordan han råbte: "Svend, din forræderiske..." Larmen fra klirrende sværd var øredøvende. Han nåede lige at bukke sig, inden en gal kriger med sværdet løftet højt over hovedet rasede imod ham. Han kravlede i dækning bag et væltet bord. Dér fra sin plads så han, hvordan et farligt blodbad tog form. Arme svingede sværd i luften på kryds og tværs. Blodet sprøjtede omkring. Indimellem hørtes råb og støn fra de kæmpende og de sårede. I mørket var det svært at se, hvem der var ven, og hvem der var fjende. Da Esbern så den blodige kappe, havde han troet, at Valdemar var blevet dræbt. Men så så han Absalon og en haltende Valdemar forsvinde ud af døren. Esbern fulgte efter dem. Hjemme i Fjenneslev var

Valdemars sår blevet forbundet. Og nu er de på vej. Det er ikke sikkert at blive på Sjælland. De må hurtigst muligt til Viborg. Her har Valdemar flest støtter. Inden daggry vil de sidde i bådene på vej over havet til Århus.

Årsagen til dette forfærdelige blodbad startede mange år tidligere med **mordet** på Valdemars far, Knud Lavard. Det ene drab førte til det andet. Valdemar stod som sejrherre og blev med hjælp fra Esbern Snare, Sune Ebbesen og Absalon konge over Danmark. Herefter var der et tæt **venskab** mellem Valdemarslægten og Hvideslægten.

Magtsymboler:

Kongemord

Venskab

Mindesmærke

Begivenheder efter kirkefesten

Ringsted Ting, 1191 kong Knud 6. af kongeslægt

 Knud står ved vinduet og betragter tingpladsen. Snart er den fyldt med mennesker og flag i forskellige farver. Lidt længere væk ses en teltlejr. Stormænd fra hele Sjælland skal samles på **tingpladsen**. I de næste dage vil årets stording blive afholdt. Begivenheden er forberedt gennem mange måneder. **Ærkebiskop** Absalon og Knud har allerede haft forhandlinger med flere af stormændene for at sikre sig flertallet af **stemmerne**. Knud bander indeni. Hvorfor skal han være afhængig af stormændenes opbakning for at kunne vedtage love? Han har gennemgået svaret med Absalon og Anders Sunesøn igen og igen. Stormændene vil have del i magten. Får de ikke det, vil de sandsynligvis ende med at slå kongen ihjel og gøre en anden til konge. Nej, man skal gå ad den diplomatiske vej, som Anders altid siger. Han har trods alt studeret kirkeret og jura i Italien. Systemet er, som det altid har været. Landet er opdelt i områder. De bønder, der selv ejer deres jord, kan deltage i ting. På ting bliver forhold omkring arv og ægteskab bestemt, og straffe bliver udmålt i forhold til skik og brug. De rigeste bønder er stormænd, og de vælger kongen. Kongen har brug for stormændene i forbindelse med krig. De er en del af hæren. Kongen betaler dem som regel ved at give dem jord. Her må de inddrive skat. Stormænd og konge er altså afhængige af hinanden. På dette ting skal stormændene vedtage "vederloven". Knud og Absalon har i fællesskab skrevet den på baggrund af en ældgammel lov om forholdet mellem kongen og stormændene. Knuds far, Valdemar den Store, begyndte arbejdet med at nedskrive lovene. Næste skridt er at få vedtaget landskabslovene på ting. Men det ligger nogle år ud i fremtiden. Knud håber, at den gamle Absalon holder ud så længe.

Sorø Kloster, 1201 Absalon af Hvideslægt

 Folk kommer og går hele tiden. Absalon svæver ind og ud af søvnen. Han har svært ved at følge med i, hvem der er i rummet, og hvad der snakkes om. Ved hans side sidder Saxo. Han har siddet der hele tiden de sidste dage. Han er klar med pergament og pen til at skrive ned. Selvom Absalon har forberedt testamentet, kommer han hele tiden i tanke om nogle småting. Også Absalons bror Esbern er ved hans side. De har altid støttet hinanden.

Som hvis de havde været tvillinger. Absalon er bekymret for Esbern. Hvordan skal det gå ham? Hans seneste kone, den unge Helene, virker til at være noget af en mundfuld. Nu kom han i tanke om, hvad han skulle have tilføjet mere: Saxo skal huske at aflevere de lånte bøger i klosterbiblioteket! Absalon drejer hovedet og ser ud på træerne. Hvor har han fået udrettet meget i sit liv. Det største er dog dette sidste hvilested, klostret i Sorø. Det var Absalons far Asser Rig og hans søskende, der lagde grunden til klostret. Absalon, Esbern og fætrene Peder og Anders Sunesen har alle givet store mængder jord og gårde. Ja, hele landsbyer til oprettelse af klostret og sikring af klostrets drift. Her skulle de alle begraves og huskes for evigt. Der kommer et gisp fra Absalon. Et sidste suk. Saxo lader pen og pergament glide ud af hånden.

Den største af alle Guds tjenere er død. **Ærkebiskop** Absalon er død.

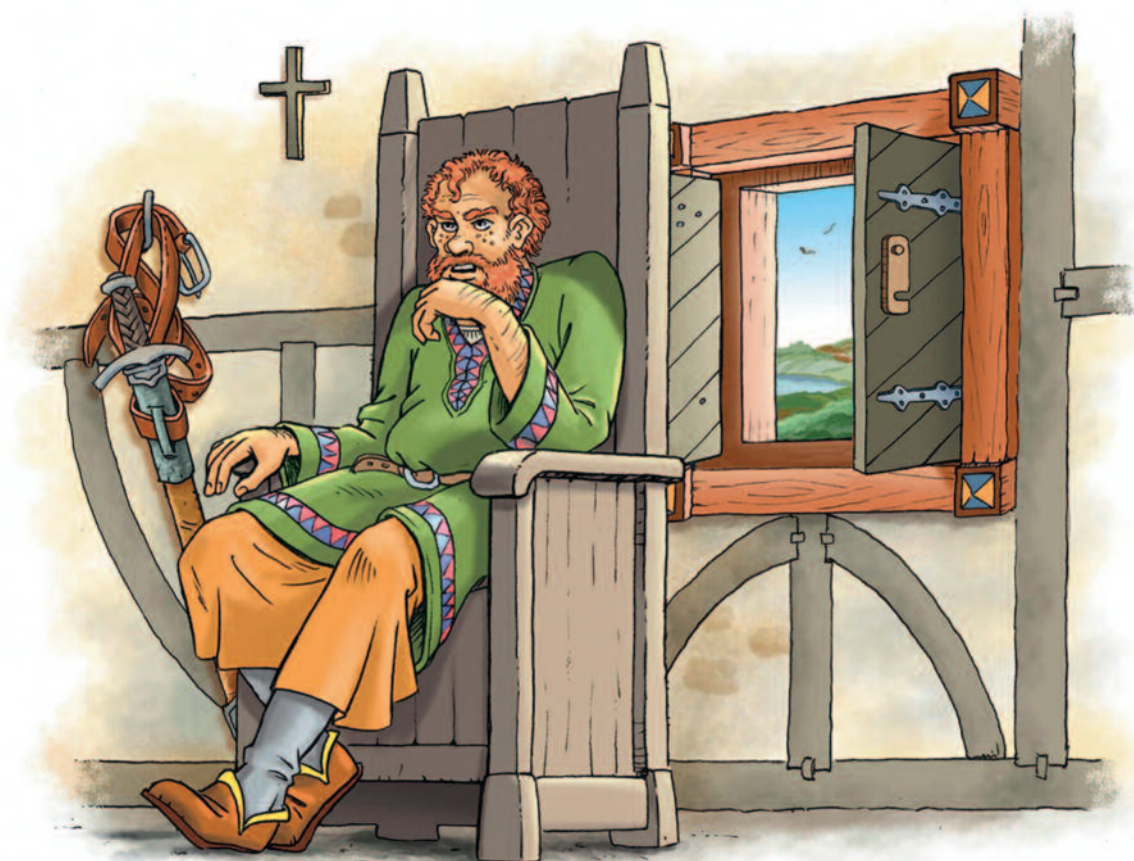
Møllediget ved Sorø Kloster, 1203 Anders og Peder Sunesen af Hvideslægt

 Anders og Peder har svært ved at følge med den lille munk. Han er ivrig efter at vise dem, hvordan arbejdet skrider frem. Underlaget er blødt. Peders sko er snart helt dækket af mudder. Han kigger på Anders, der også trækker op i den lange kjortel. Længere fremme ser de, hvorfor munken er så ivrig. Ti munke står i mudder til knæene og skovler jord væk. Andre munke står nede i grøften. De hamrer håndstore sten ind i muddersiden. Kanalen tager form. Peder og Anders er overraskede. De havde ikke troet, at arbejdet var så langt fremme. Det glæder dem, at de ekstra penge, de har betalt, bliver så godt brugt. Den tunge arv fra deres far virker nu endelig til at blive betalt. Så er der kun problemerne med Pedersborg tilbage. Borgen, som deres fars faster Cecilie giftede sig til, ligger som en stopklods for vejen til klostret. Borgens nuværende ejer, Cecilies barnebarn, er ikke venligt indstillet over for trafikken til og fra klostret. De to brødre står med mudder til op over anklerne. De kommer til at grine af den komiske situation. To mægtige mænd i mudder til anklerne. Munken kigger forskrækket på dem. Et øjeblik stopper alle arbejdet og smiler ad de to. Straks bliver situationen igen alvorlig. Anders og Peder drejer om på hælene og begiver sig tilbage til Sorø. Som henholdsvis **ærkebiskop** af Danmark og **biskop** af stiftet Sjælland har de begge mange opgaver at se til.

Sæbygård, 1204 kong Valdemar Sejr af kongeslægt

Valdemar ser på den gamle mand, der sidder over for ham. Det rynkede ansigt, smilehullerne og de buskede bryn. Ansigtet er velkendt. Alligevel synes Valdemar, at noget har forandret sig. Han spekulerer på, hvordan det mon er at være så gammel. Til tider bliver han utålmodig, når han er i selskab med den gamle mand. På andre tidspunkter kan han slet ikke følge med, når de diskuterer. Valdemar hører en lyd og drejer hovedet. Op ad trappen kommer den unge Helene med to krus i hånden. Så smuk og ung en kone til så gammel en mand. Det giver ikke rigtig mening i Valdemars hoved. I hælene på Helene trasker en høj pige ind. Hun går hen og sætter sig på sin fars knæ. Min kære Ingeborg, mumler Esbern. Så starter han fortællingen om **korstoget** til Rygen op igen. Esbern svæver ind i sin egen verden med Ingeborg på knæet.

Valdemar og Esbern sidder til langt ud på aftenen. Esbern deler af sine erfaringer med **korstog**. Valdemar besøger gerne sin fars gamle ven. Den mand, der hjalp Valdemarslægten tilbage på tronen. Manden, der var hans bror Knud 6. tro, og som nu er en god rådgiver for Valdemar selv. Her på gården i Sæby med udsigten over Tissø foretrækker Esbern at være. Valdemar besøger gerne både Esbern og hans yndige kone Helene.

Vestborgen, Kalundborg, 1241 Ingeborg af Hvideslægt

 Det er et sorgens år, tænker Ingeborg. Hun kan se skibene og aktiviteten ved havnen i Hærvig. Flere og flere skibe kommer med varer fra det tyske. De sejler af sted igen med korn i tøndere, kvæg og meget andet. Hun glæder sig over moderniseringen af den gamle borg, hendes far byggede. Der er et varmeanlæg, hvor hun kan varme fødderne på kolde vinterdage. Hun tænker over, hvor mange sorger livet endnu har at byde hende. Først på året døde hendes mand. Nu var kong Valdemar Sejr også gået bort. En stor tid var forbi.

Store ting var der sket i det danske rige, siden hendes far for snart 100 år siden var med til at samle landet. Danmark var blevet rigere. Nye måder at dyrke jorden på og nye redskaber har gjort det muligt at få mere ud af høsten. Flere landsbyer er kommet til, og kong Valdemar Sejr har gjort det nemmere at opkræve skatter. Ingeborg smiler ved tanken om, at hendes far og farbror stod for dette vigtige arbejde. Det sidste, kong Valdemar fik gennemført inden sin død, var samlingen og nedskrivningen af lovene. Nu var det også kongens embedsmænd, der afholdt **tingmøderne**.

”Med lov skal land bygges”. Ja, og reguleres, tænker Ingeborg, mens hun mærker en svag varme stige op fra gulvet.

Magtsymboler:

Ting

Kirkens ledere

Korstog

Idé og tekst: Kathrine Vestergaard Brandstrup

Redigering: Kathrine Noes Sørensen

Layout: Kristin Wiborg/Skoletjenesten

Illustrationer: Ingo Milton

Stor tak skal lyde til Kirke-Helsing Skole i Kalundborg, Stenlille Skole i Sorø og Dagmarskolen i Ringsted for medudvikling på undervisningsforløbene.

For flere undervisningsmaterialer og undervisning se
www.vestmuseum.dk

